

Научно удружење за развој српских студија, Нови Сад
(Association for the Development of Serbian Studies, Novi Sad)

SERBIAN STUDIES RESEARCH

Год. 15 / Vol. 15
Бр. 1 / No. 1
2024

Нови Сад, 2024

Год. 15, бр. 1, 2024.

Издавач

Научно удружење за развој српских студија (НУРСЦ), Нови Сад

Адреса

Стевана Христића 19, 21000 Нови Сад
тел.: +381 65 641 3628; факс: +381 21 6396 488
email: serbian_studies@hotmail.com

Уредништво

Борис Булатовић (*главни и одговорни уредник*), Универзитет у Вроцлаву (Пољска)
Томислав Лонгиновић, Универзитет у Висконсину, Медисон (САД)
Горан Максимовић, Универзитет у Нишу (Србија)
Слободан Владушић, Универзитет у Новом Саду (Србија)
Персида Лазаревић Ди Ђакомо, Универзитет „Габријеле д’Анунцио” у Кјетију–Пескари (Италија)
Слободанка Владив-Гловер, Монаш универзитет, Мелбурн (Аустралија)
Ала Татаренко, Национални универзитет „Иван Франко” у Лавову (Украјина)
Слободан Антонић, Универзитет у Београду (Србија)
Татјана Тапавички Дуроњић, Универзитет у Бањој Луци (Босна и Херцеговина)
Мотоки Нوماћи, Хокаидо Универзитет, Сапоро (Јапан)
Милица Мустур, Институт за књижевност и уметност, Београд (Србија)
Марија Јефтимљевић Михајловић, Институт за српску културу, Приштина–Лепосавић (Србија)

УДК

008/009+3+8

Индексирање часописа у базама података

EBSCO Publishing, CEEOL (база пуног текста)

Serbian Studies Research излази једном годишње. Сви научни радови достављени редакцији пролазе кроз строг процес стручне и научне провере заснован на иницијалном прегледу у редакцији и обострано анонимној спољној рецензији.

Издавање ове публикације финансијски је подржано од стране
Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије
и Градске управе за културу Града Новог Сада

Doi број свеске 10.46793/SSRXV

Vol. 15, No. 1, 2024

Publisher

Association for the Development of Serbian Studies, Novi Sad

Editorial Address

Stevana Hristića 19, 21000 Novi Sad, Serbia

tel.: +381 65 641 3628; fax: +381 21 6396 488

email: serbian_studies@hotmail.com

Editorial Board

Boris Bulatović (*editor-in-chief*), University of Wrocław (Poland)

Tomislav Longinović, University of Wisconsin, Madison (USA)

Goran Maksimović, University of Niš (Serbia)

Slobodan Vladušić, University of Novi Sad (Serbia)

Persida Lazarević Di Giacomo, Gabriele d'Annunzio University of Chieti–Pescara (Italy)

Slobodanka Vladiv-Glover, Monash University, Melbourne (Australia)

Alla Tatarenko, Ivan Franko National University of L'viv (Ukraine)

Slobodan AntoniĆ, University of Belgrade (Serbia)

Tatjana Tapavički Duronjić, University of Banja Luka (Bosnia and Herzegovina)

Motoki Nomachi, Hokkaido University, Sapporo (Japan)

Milica Mustur, Institute for Literature and Arts, Belgrade (Serbia)

Marija Jeftimijević Mihajlović, Institute for Serbian Culture, Priština–Leposavić (Serbia)

Journal Description

Serbian Studies Research provides scholarly articles in the fields of Serbian linguistics and literature, international relations, cultural studies, history, sociology, political science, economics, geography, demography, social anthropology, administration, law, and natural sciences, as they relate to the human condition.

Annual Membership

Institutional: 45 usd (including subscription)

Individual: 15 usd (including subscription)

Peer Review Policy and Frequency

All research articles in this journal have undergone rigorous peer-review process, based on initial editor screening and anonymized refereeing by at least two anonymous referees. Serbian Studies Research is published annually.

Indexing and Abstracting Information

EBSCO Publishing, CEEOL (full-text database)

САДРЖАЈ

НАУЧНИ ЧЛАНЦИ

Др Мило Ломпар

Универзитет у Београду (Србија)

КОЛЕКТИВНО САМОРАЗУМЕВАЊЕ И СРПСКИ КУЛТУРНИ
ОБРАЗАЦ

15

Др Дејвид Норис

Универзитет у Нојнијему (Велика Британија)

ПРЕИСПИТИВАЊЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА СРБИЈЕ 1903–1918.

33

Др Бојан Јовановић

Балканолошки институт САНУ, Београд (Србија)

МИТ О ЖРТВИ У КУЛТУРИ И КЊИЖЕВНОСТИ

55

Др Немања Ј. Радуловић

Универзитет у Београду (Србија)

ПРИЛОЗИ ПРОУЧАВАЊУ СРПСКОГ СПИРИТИЗМА

65

Др Марија И. Слобода

Универзитет у Београду (Србија)

(НЕ)ЗАБОРАВЉЕНА ПЕСНИКИЊА: ДРАГА ДЕЈАНОВИЋ (1840–1871) ...

113

Др Ана Козић

Институт за књижевност и уметност, Београд (Србија)

ПРОСТОР КАО ЕРОТСКИ АМБИЈЕНТ У РОМАНИМА СВЕТОЛИКА
РАНКОВИЋА

125

Др Душко Певуџа

Универзитет у Бањој Луци (Република Српска, Босна и Херцеговина)

БЕЧ КАО РОДНО МЈЕСТО ПРИПОВЈЕДАЧКЕ УМЈЕТНОСТИ ПЕТРА
КОЧИЋА

143

Др Весна М. Тријић

Народна библиотека Србије, Београд (Србија)

РАЂАЊЕ АГИТАТОРА: ЗАВИЧАЈ У РАНОЈ ПОЕЗИЈИ И ПРОЗИ
МИЛОВАНА ЋИЛАСА

153

Др Сања Ј. Париповић Крчмар

Универзитет у Новом Саду (Србија)

РЕЦЕПЦИЈА ДЕЛА СВЕТОЗОРА ПЕТРОВИЋА (РЕЦЕНЗИЈЕ, ПРИКАЗИ,
ЧЛАНЦИ 1960–1990) 165

Др Немања Каровић

Универзитет у Београду (Србија)

ПОМИРЕЊЕ: ЈЕДНА ЗАБОРАВЉЕНА МОГУЋНОСТ
(О ИСТОЧНИЦАМА ЉУБОМИРА СИМОВИЋА) 181

Драгољуб Г. Мандић

Универзитет у Београду (Србија)

ПОЛИТИЧКИ ЧЛАНЦИ БОРИСЛАВА ПЕКИЋА У ЛИСТУ
ДЕМОКРАТИЈА 205

Др Јелена З. Милић

*Висока школа сѣруковних сѣудија за криминалистѣику и безбедностѣи, Ниш
(Србије)*

ДИЈАЛЕКТИКА СТАНА И ГРАДА У РОМАНУ ЛАГУМ СВЕТЛАНЕ
ВЕЛМАР-ЈАНКОВИЋ 223

Др Слободанка Ч. Шаренац

Универзитет у Београду (Србија)

СТРУКТУРА И ПОЕТИЧКИ КЉУЧ РОМАНА СИТНИЧАРНИЦА
„КОД СРЕЋНЕ РУКЕ“ ГОРАНА ПЕТРОВИЋА 239

Др Биљана Турањанин Николопулос

Национални и Кайодистѣриасов универзитет у Аѣини (Грчка)

ПОЕТСКА ФАНТАСТИКА У РОМАНУ ОПСАДА ЦРКВЕ СВ. СПАСА
ГОРАНА ПЕТРОВИЋА 261

ПРИКАЗИ КЊИГА

Др Јана М. Алексић

Институт за књижевност и уметност, Београд (Србија)

ПОДВИГ ИСТРАЖИВАЧКЕ ЧЕСТИТОСТИ (Весна Тријић, *Књижевност
између љолиѣике и кулѣуре: Бранимир Шћейановић и Данило Киш,*
Андрићев институт, Андрићград, 2023) 275

Др Јелена Младеновић

Универзитет у Нишу (Србија)

НАСЛЕЂЕ БАЛКАНСКОГ МАТРИЈАРХАТА (Славица Гароња, *Од црвенокосе бојинје до слепих ђевачица: Трајом матријархаџија на Балкану и „женској начела” у српској народној ђесми*, Прометеј, Нови Сад, 2023) . . . 283

УПУТСТВО АУТОРИМА ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА ЗА ШТАМПУ 287

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS 291

CONTENTS

ARTICLES

Milo Lompar, PhD

University of Belgrade (Serbia)

SERBIAN CULTURAL PATTERN AND COLLECTIVE

SELF-UNDERSTANDING 15

David Norris, PhD

University of Nottingham (Great Britain)

RE-EXAMINATION OF SERBIA'S CULTURAL HERITAGE 1903–1918 33

Bojan Jovanović, PhD

Institute for Balkan Studies of the Serbian Academy of Sciences and Arts, Belgrade (Serbia)

THE MYTH OF SACRIFICE IN CULTURE AND LITERATURE 55

Nemanja J. Radulović, PhD

University of Belgrade (Serbia)

CONTRIBUTIONS TO THE STUDY OF SERBIAN SPIRITISM 65

Marija I. Sloboda, PhD

University of Belgrade (Serbia)

(UN)FORGOTTEN POET: DRAGA DEJANOVIĆ (1840–1871) 113

Ana Kozić, PhD

Institute for Literature and Arts, Belgrade (Serbia)

SPACE AS AN EROTIC AMBIENCE IN THE NOVELS BY SVETOLIK

RANKOVIĆ 125

Duško Pevulja, PhD

University of Banja Luka (Republika Srpska, Bosnia and Herzegovina)

VIENNA AS THE BIRTHPLACE OF PETAR KOČIĆ'S

NARRATIVE ART 143

Vesna Trijić, PhD

National Library of Serbia, Belgrade (Serbia)

THE BIRTH OF THE AGITATOR: HOME IN THE EARLY POETRY AND

PROSE OF MILOVAN DJILAS 153

Sanja J. Paripović Krčmar, PhD

University of Novi Sad (Serbia)

- RECEPTION OF THE WORKS BY SVETOZAR PETROVIĆ (REVIEWS,
VIEWS, ARTICLES 1960–1990) 165

Nemanja Karović, PhD

University of Belgrade (Serbia)

- RECONCILIATION: AN OVERLOOKED POSSIBILITY (ON ISTOČNICE
BY LJUBOMIR SIMOVIĆ) 181

Dragoljub G. Mandić

University of Belgrade (Serbia)

- POLITICAL ARTICLES BY BORISLAV PEKIĆ IN DEMOCRATIC PARTY'S
NEWSPAPER *DEMOCRACY* 205

Jelena Z. Milić, PhD

College of Professional Studies in Criminology and Security, Niš (Serbia)

- DIALECTICS OF THE APARTMENT AND THE CITY IN THE NOVEL
DUNGEON BY SVETLANA VELMAR-JANKOVIĆ 223

Slobodanka Č. Šarenac, PhD

University of Belgrade (Serbia)

- STRUCTURE AND POETICAL KEY OF THE NOVEL *AT THE LUCKY
HAND* BY GORAN PETROVIĆ 239

Biljana Turanjanin Nikolopoulos, PhD

National and Kapodistrian University of Athens (Greece)

- POETICAL FANTASY IN THE NOVEL *THE SIEGE OF THE CHURCH
OF ST. SAVIOR* BY GORAN PETROVIC 261

BOOK REVIEWS

Jana M. Aleksić, PhD

Institute for Literature and Arts, Belgrade (Serbia)

- THE FEAT OF SCHOLARLY INTEGRITY (Vesna Trijić, *Književnost između
politike i kulture: Branimir Šćepanović i Danilo Kiš*, Andrićgrad: Andrićev
institut, 2023) 275

Jelena Mladenović

University of Niš (Serbia)

THE LEGACY OF BALKAN MATRIARCHY (Slavica Garonja, *Od crvenokose boginje do slepih pevačica: Tragom matrijarhata na Balkanu i „ženskog načela” u srpskoj narodnoj pesmi*, Novi Sad: Prometej, 2023) 283

УПУТСТВО АУТОРИМА ЗА ПРИПРЕМУ РУКОПИСА ЗА ШТАМПУ 287

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS 291

UDC 821.163.41-31.09 Ranković S.
Оригинални научни рад
doi: 10.46793/SSRXV.125K

Др Ана Козић¹

Институт за књижевност и уметност (Београд)
Србија

ПРОСТОР КАО ЕРОТСКИ АМБИЈЕНТ У РОМАНИМА СВЕТОЛИКА РАНКОВИЋА

Апстракт: Рад проучава концептуализацију еропростора у романима *Горски цар*, *Сеоска учииељица* и *Порушени идеали* Светолика Ранковића. Посебна пажња посвећена је издвајању различитих врста простора – интимних (куће, домови) и јавних (школа, манастир, кафане, горе), те праћењу њихове трансформације у еротски амбијент у којем се љубавници срећу, заводе, изјављују љубав, имају сексуалне односе итд. Овом приликом указује се и на Ранковићеве приповедачке технике и поступке симболизације, који су у складу са дезинтеграцијом српског реализма крајем 19. века, чиме се најављују нови приповедачки и смисаони концепти у прози српске модерне.

Кључне речи: Светолик Ранковић, роман, поетика простора, еротологија, ерос

Стваралаштво Светолика Ранковића, а посебно његове романе – *Горски цар* (1897), *Сеоска учииељица* (1899) и *Порушени идеали* (1900) – обележила је књижевноисторијски гранична позиција која припада овом писцу крајем 19. века, као и значајна улога у процесу дезинтеграције српског реализма (в. Живковић 1994)². У складу са тим, у Ранковићевим делима посебно се

¹ anakozić92@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7535-0887; Ana Kozić, Institute for Literature and Arts (Belgrade), Serbia

² Душан Иванић објашњава процесе раслојавања реализма у последњим годинама XIX века. Указује се на приближавање модерни у делима с краја XIX века, чиме се неретко јавља потреба и за новом врстом периодизације (темељнијим проучавањем овог периода бавили су се и Радован Вучковић, Драгиша Живковић, Предраг Палавестра, Младенко Саџак и др.). Знакови дезинтеграције реализма огледају се у рушењу позитивистичке слике света, појача-

издвајају следеће одлике: представљање интима ликова, развијена психологија јунака, сукоб јавног и приватног, развијање унутрашњег монолога, симболичко пројектовање слика и утисака јунака, етичко процењивање кроз приповедачки коментар итд. (Иванић 1996: 119). Пишући о психолошким аспектима Ранковићевих романа, различити проучаваоци су се освртали на теме ероса и љубави у његовим делима. Младенко Садак закључује да се преплитање поетичких модела натурализма и модерне код Ранковића огледа и у „научном“ посматрању и анализирању љубави и страсти (Садак 2001: 139). Милосав Бадовић, поредећи љубав Ранковићевих јунака са јунацима и јунакињама Јанка Веселиновића, Стевана Сремца и Лазе Лазаревића, истиче да је Ранковићева концепција љубави најчешће „*пожар стјрасџи која неминовно ѝрерасџи у мржњу*“ (Бадовић 1976: 415).³ Значајно присуство ероса у уметничкој прози Светолика Ранковића представља једним делом израз модернитета овог писца и указује на развој нових књижевних тенденција, што се одиграва у складу са свим културноисторијским, друштвеним и политичким променама крајем 19. века.⁴

Остајући на трагу еротолошког читања Ранковићевих романа, истраживачку пажњу у овом раду усмеравамо ка еросу у простору тј. ка начинима концептуализације простора као еротског амбијента у романима *Горски цар*, *Сеоска учџиљџица* и *Порушени идеали*.

ној субјективизацији, повратку поезији и поетском, јачању индивидуализма, употреби ироније, сатире и алегорије, затим у појачаном интересовању за нереалистичне жанрове (научна фантастика, антиутопија), окретању ка маргинализованим јунацима, у лирици почињу да доминирају симболизам и парнасизам, док се у књижевној критици појављују нови вредносни критеријуми који истичу естетске и естетичке захтеве (Иванић 1996: 73).

³ Међу студијама новијег датума које већу пажњу посвећују еросу у изабраним делима Светолика Ранковића истичу се радови Драгане Вукићевић, која издваја и тумачи *еројџеме* у роману *Горски цар* (в. Вукићевић 2003 и 2011), затим Олге Стојановић, која љубав у Ранковићевој прози тумачи у оквиру „натуралистичке поетике детерминизма“ (Стојановић 2007), док се Ранковићеве јунакиње тумаче и у компаративном сагледавању кроз фигуру *џајџице* (Милосављевић Милић 2013). О *џојосу доваризма* у *Сеоској учџиљџици* писала је Бојана Стојановић Пантовић (Стојановић Пантовић 2011), док је Катарина Пантовић преко мотива сувишне жене компаративно тумачила Ранковићеву Љубицу и Станковићеву Софку (Пантовић 2017).

⁴ Независност Србије (Берлински конгрес 1878. године), процеси модернизације српског друштва, европеизације и урбанизације, развој саобраћаја и инфраструктуре у Београду – увођење првог трамваја са коњском запрегом (1892. године), увођење електричног осветљења у Београду, а потом и електричног трамваја, потом увођење водовода и канализације, почетак коришћења домаће валуте, почетак изградње железнице итд. (Вулетић, Мијаиловић 2005: 27). Наведене новине прате и промене у начину облачења, ношњи, затим ентеријеру, развоју привреде итд. (Бајац 2016: 43). Међутим, ове промене су се брже одвијале у већим градовима, док су се у селима и мањим срединама дуже задржали стари обичаји и начини живљења, на шта је утицао и недостатак образовања и писмености у малим срединама (чега се и Ранковић дотиче у *Сеоској учџиљџици*).

Простор представља значајан сегмент реалистичких романа, а управо регионалност писаца постаје обележје српских реалиста (в. Вукићевић, Иванић 2007). Ранковићева дела се издвајају величанственим описима природе, који се заснивају управо на пишевом завичају. Поред природе, пажња се у романима посвећује и друштвеним сферама човековог деловања – школама, манастирима, кафанама итд., при чему простор поред миметичке функције има улогу испољавања приповедачког става којим се исказује некад идеализовани, а некад критички или иронијски тон. У еротолошком читању, простор се тумачи као место састанака љубавника, простор у којем се изјављује љубав, одигравају љубавна миловања и сексуални односи, место испољавања и ослобађања ероса.

1. Природа

Описи природе у Ранковићевим романима најчешће су присутни у оквирима романа – на почецима и завршцима. Некада су то идиличне слике попут почетка *Порушених идеала* када се описује дечак Љубомир који занесено сањари у природи, некада до изражаја долази симболизација природе као у *Сеоској учитељици* када се опис врућине и жеге повезује са необичним описом јунака, новог учитеља Гојка, при чему се кроз слику сврака и врана које дахћу на повијеним и осушеним гранама дрвећа антиципирају страдања јунака. Снежана Милосављевић Милић истиче да код Ранковића још увек није присутна пројекција душевних стања јунака на природу, али да постоје назнаке овог поступка, као и да је честа портретизација психолошких профила јунака симболиком (Милосављевић Милић 2001: 112). Позната чињеница је и да су завршеци Ранковићевих романа у знаку равнодушности природе, па је тако последња слика *Горској цари* везана за мајку без суза и земљу која је прекрила беживотно Ђуричино тело. Последњи пасус *Сеоске учитељице* завршава се описом сјајног летњег дана, уз коментар да сунце сија као да нигде у свету нема ни бола ни чемера, што се може тумачити као знак *модерности* – мотив напуштености субјекта, онтолошке усамљености човека, који је искључен/избачен из циклично-дионизијског, виталистичког принципа. Поражавајућа завршна слика Ранковићевог романа у том тумачењу не би била у беживотном телу сеоске учитељице већ у чињеници да сунце сија и „оставља цео свет у срећи, као да нигде у свету нема бола ни чемера“ (ЦД, II, 376).⁵ Код Ранковића представа природе

⁵ Сви цитати из романа Светлика Ранковића наводе се према *Целокупним делима*, књ. I–III, прир. Павле Стевановић и Урош Џонић, у Просветином издању, без наведене године.

често је таква да превазилази човека, слике природе најчешће се налазе у контрасту са судбинама јунака, у чему се некад осликава трагичност човековог положаја (нпр. у *Сеоској учитељици*), док се у другим тренуцима одаје почаст силини и лепоти природе у једном неоромантичарском духу, као у познатом обраћању Маљену из романа *Порушени идеали*: „Све је пролазно и ништавно, мој Маљене; све је тако себично и тако грубо; све је удешено, измајсторисано, намештено...све је хладно као лед, без срца... Само си ти један сталан, непомичан, мио и светао!...“ (ЦД, III, 360).

У анализи представљања природе као еротског амбијента задржаћемо се детаљније на примерима из романа *Горски цар*. У овом роману, главни јунаци (Ђурица и Станка) срећу се, заводе, изјављују љубав једно другом управо у природи. Један од њихових првих сусрета одиграва се поред воде.

Наједаред трже се из сна; разбуди га плускање воде. Подиже се мало и, кроз густо лишће, угледа њу, Станку. И ако му је била окренута леђима, он је познаде и осети да му нека пријатна топлина леже на груди. Очи му се засветлеше неком необичном радошћу, и он гледаше, не дишући, како се Станка сагнула, па кваси хладном водом своје вреле, једре образе. Тако се полако издиже, изиђе из корова и стаде према девојци, која се трже и погледа га зачуђено (ЦД, I, 214).

Овде је присутна типска еросижејна линија, доста рабљена и у књижевности и у сликарству, која се огледа у иницијалној позицији заљубљених: сакривени момак посматра девојке како се купају или су поред извора. Овој слици се придружује и топос заспалог јунака, којег буди девојачко плускање воде, да би му се потом драга указала кроз густо лишће као нека магична визија, што подсећа на мотив горске виле.

Сусрет поред воде упућује на еротски карактер описа. Јеленка Пандуревић, уз остале проучаваоце фолклорне еротике, издваја управо овакву слику као један од топоса еротског сусрета – девојка водоноша, жедан јунак, извор у гори (Пандуревић 2020: 40). Међутим, код Ранковића није у питању јунак, већ одметник и убица (хајдук), као што није у питању ни типична девојка, већ делија девојка. Контраст између хладне воде и *врелих једрих образа* које Станка кваси док је Ђурица посматра сведочи о еротској имажинацији фокализатора (Ђурице).

На плану реторике Ранковић користи фразе уз неодређене заменице за клишетирано описивање стања заљубљеног – *нека* пријатна топлина, *необична* радост. Индикативна је и поза у којој Ђурица посматра Станку која не зна да је посматрана – савијена, у води, квасећи образе које поведач описује као вреле и једре. Иако је реч о типичном представљању

девојачког тена и образа (једрост и руменило упућују на здравље, снагу, виталност), описи топлоте можда сведоче и о жељи да се дотакне, додиром осети и потврди њихова врелина. Међутим, Ранковић овде ипак не иде у правцу дескрипције миловања и додира, што ће бити случај у прози српске модерне.

Природа након Ђуричиног одметништва постаје његов дом и слободни простор у којем се јунаци срећу, изјављују љубав; спавају и грле се под отвореним небом. Моћ природе посебно долази до изражаја у контрастирању са психофизичким стањима јунака када се врате у гору након боравка у граду. Посматрајући Станку у том тренутку, Ђурици се чини да је „ове чаробне горе одједном препородише“ (ЦД, I, 349), чиме се сугерише осећање припадности – враћена у свој природни амбијент, горска вила може да засија у својој пуној лепоти. Сјај природе повезан је са виталистичким еросом који љубавнике на почетку обузима, али је природа уједно и отворени простор у којем се они излажу погледима другог или других, као и простор у којем ће на крају једно друго издати.

Након прве љубавне изјаве, уследиће неколико сусрета који постепено прате јачање осећања код оба јунака, са акцентом на Станкина осећања и њено предавање еросу. Градацијски, ти сусрети воде до првог сексуалног односа између њих, који везује њихове судбине и одређује даљи ток романа. Након изјаве љубави када Станка Ђурицу нишани пушком, следећи еродогађај одиграва се поново близу воде – Станка долази са девојкама на перило, што је такође део типског еросижеа: Станковићеве јунакиње иду на перило, Кочићева Мргуда такође, а ту је и романтичарска слика девојке на извору, позната метафора *раздијеној крчаји*, чиме се већ најављује природа разговора који ће се ту водити и најаву догађаја који ће уследити.

Најпре, Ђурица се само помиње, што је довољно да Станку „подиђе нека топла језа“, да би уследило и буђење прве љубоморе на помињање ашиковања са извесном Јелицом Плескоњићевом, што је први знак освешћивања емоција за главну јунакињу романа.

Стадосе да јој се роје мисли у глави... Тако мислећи загледа се у плаво небо, по коме се ношаху неколико сивих облака. Плаветнило небесно трепери и блиста се у зрацима сунчаним, који су разасути по бескрајном простору, а они облакци тихо и нечујно пливају по високу недогледу и ублажују ватру сунчаних зрака... Тако се носи и мисао младости по пучини недогледа, лутајући под притиском бурних ветровитих осећања... (ЦД, I, 232).

Природа је повезана са Станкиним унутрашњим стањем, па кроз опис неба у које је јунакиња загледана до изражаја долази занос који је обузима,

што је повезано са њеном еротском енергијом. Описом разуђених сивих облака, расутих по бескрајном простору, сугеришу се контрадикторна осећања ове јунакиње (узбуђеност, ишчекивање, љубомора, узнемиреност, страх), а утисак да облаци „ублажују ватру сунчаних зрака“ асоцира на ватру која гори у самој јунакињи. Колико год наивно оваква дескрипција делује, њоме се наговештавају она стања (и осећања) која су се у официјелној књижевности српског реализма махом игнорисала, а тичу се женске сексуалности. Тек након овог дескриптивног дела следи еродогађај (сусрет између јунака), који је вишеструко најављен: прво кроз помен хајдуковог имена, затим кроз осећање љубоморе и маштање о Ђурици.

Наједаред, жбун се пред њом занима, гране му се размакоше, и у оном осенченом и урешеном отвору указа се он — предмет њених заносних мисли... Сунце падаше косо на лишће пред њим, а он, у оном хладовитом оквиру, изгледаше јој као ванземаљска појава, као она светла јуначка лица из наших песама, која нам буде топла осећања за себе. Он је гледаше ћутећи, гледаше је дуго и немо, а из погледа му сијаше такво блаженство и таква страст, да она одједном појми *све*. Весео и срећан осмех заигра јој на лицу, као одговор на оне жудне погледе; а гране, као да само то чекаху, склопише се и заклонише собом све, што беше тако лепо и тако пријатно... (ЦД, I, 233).

У стању између сна и јаве, Станка га доживљава као неку светлу фигуру – она га види као јунака, као хероја, као „ванземаљску појаву“ у свој светлости, јачини, узвишености, лепоти. Истиче се да у том тренутка она појми *све*, а прелазак са перцептивног на појмовно отвара питање: шта се крије иза ове заменице? Њена љубав према њему, његова према њој? Њихова даља заједничка субина? Неизбежност ероса који их обузима? Ова општа заменица једнако је неодређена као и „оно“ нешто у самом Ђурици, што се не може описати, а што га тера у злочинство на крају. У даљем развоју радње, као контраст Станкиној светлој визији, градиће се фигура Ђурице као одметника, злочинца, убице, те ће се у роману пратити рушење Станкиног идеала и трансформација њених љубавних осећања у мржњу.

Природа, дакле, као еротизовани простор присутна је у романима Светолика Ранковића кроз типске слике љубавног састанка (сусрети поред воде, близу извора), чиме се активирају представе везане за виле и фолклорну традицију; ретко се приказује еротски утицај природе на саме јунаке – овакав пример присутан је једино када након повратка из Београда, Ђурица посматра како су родне горе препородиле Станку, али ни овом приликом није у питању слика која се даље развија у виду рађања и обнављања еротске привlačности, већ је више у функцији вредносног контрастирања сеоског наспрам градског амбијента.

Редак пример ерото-танатичне представе природе издвајамо у роману *Сеоска учитељица* када Љубица посматра Влајка са љубавницом Милицом Обадовом у Ђокићевој њиви. Овде се зелено перје кукуруза кроз које Љубица пузи и дебло крушке под којом се беле тела прељубника претвара истовремено у простор еротског састанка и еротичних додира, као и у простор танатоса кроз црну слутњу и жељу за осветом преварене жене. У свим случајевима ипак, природа остаје један вид еротског амбијента у којима се разрешавају судбине јунака, понекад постоје трагови пресликавања унутрашњих стања ликова на природу, али нема непосредне еротизације природе, нити се еротска енергија јунака разлива на дрвеће и шуме у којима се налазе, нити природни амбијент постаје еротски подстицај за јунаке.

2. Град

Градска средина као својеврсни еротски амбијент у романима Светлика Ранковића односи се на простор Београда, који је најдетаљније представљен у *Горском цару*, помало у *Порушеним идеалима* (у периоду Љубомировог школовања), а најмање у *Сеоској учитељици*, где је присутан само виртуелни Београд из Љубичиних сећања на студентске дане, при чему нема опширнијих описа самог града нити љубавних авантура у престоници (спомиње се само студентска љубав са извесним Драгутином, али се ова наративна нит не развија).

Пишући о комплексном процесу урбанизације у прози српских реалиста, Александар Пејчић истиче да су инверзију фолклорне традиције у урбаним срединама реалисти приказивали у различитим правцима – од хумора до трагике (Пејчић 2014: 75). Негативна концепција града као простора неморала, физичког и духовног пропадања, губљења вредности и чистоте душе има своје корене још у античкој књижевности, а посебно се учвршћује у сентиментализму (русоовско јединство природе и човека; сентименталистички романи попут *Аристиде* и *Напхалије* у српској књижевности), а има везе и са теолошким поставкама, о чему је писао Драган Бошковић у студији „Београд: геокултурно и наратоурболошко средиште модерне српске књижевности“. Истичући да су крајем 19. века српски писци „освојили“ Београд, уводећи београдске наративе (С. Матавуљ, Ј. Веселиновић, Д. Илић, М. Ускоковић), Драган Бошковић указује да је један сегмент наративног идентитета Београда повезан са фигуром проклетог града (Вавилон, Содом и Гомора), који је неретко приказан у судару различитих социјалних и етичких вредности (Бошковић 2021: 504–505).

Светолик Ранковић у својим делима не посвећује велику пажњу описима градске просторности, већ је најчешће повезује са симболичким значењима или карактеризацијом јунака (Милић 2022: 80).⁶ Посебна представа ероса у простору београдских кафана присутна је у роману *Горски цар*.⁷ Овде је београдска средина искоришћена за увођење специфичних јунака – проститутки и криминалаца. Ђурица, међутим, доживљаје из крчме перципира као „господске околности“, у чему лежи иронија приповедача којом се указује на Ђуричину инфериорност (в. Пејчић 2014: 75). У откривању овог новог света за Ђурицу, долази до формирања најразличитијих поређења живота у граду и на селу, као и типова градских девојака и девојака са села – почев од њиховог физичког изгледа, па све до моралних светоназора.

Станка, вођена љубомором, покушава да сазна нешто о Ђуричиним доживљајима у граду и да кроз разговор са њим уђе у оне просторе београдских кафана и крчми, где јој није дозвољен приступ. Одговарајући на њена питања, Ђурица креира профил градске жене, која се (супротно жени са села) слободније шали, пије, обиграва око мушкарца, али и „хоће само да извуче новаца“. Станкина радозналост не тиче се само тога како те девојке изгледају, већ и њиховог понашања. Кроз наизглед безазлена питања (*йију ли, хоће ли да се шале*) она покушава да открије степен слободе тог понашања. Цео разговор је шифрован – једним питањем поставља се друго: „Па како, болан: пију ли са вама, шта раде?... Хоће ли која да се шали?“ → *Да ли си ме йреварио?*; „Истина, море, какве су то девојке, јесу ли лепе?“ → *Да ли йи се дойадају?*; док се не дође до основног питања које Станку мучи: „Кажи ми, болан, право, која ти се више допада: она или ја?“ (ЦД, I, 331). Слика Ђурице који пије из руке једне од девојака, изненадан прекид реченице (три тачке) и неодређени исказ „шта ти не ради“ упућује на слободну еротску природу тих активности и границу у изрецивости која је двострука – с једне стране сам приповедач стаје код оваквих исказа и задржава се на плану алузија, с друге стране (на унутрашњем плану романа), јунак води рачуна о свом исказу јер разговара са Станком. Међутим, кроз описивање белих и меканих руку варошких жена, уз истовремено посматрање Станкиних руку развија се неизговорено поређење које је увредљиво и повређујуће. И на нивоу невербалне комуникације Станка то разуме, те

⁶ Приликом креирања специфичног урбаног амбијента Ранковић користи смењивање екстерне и интерне нарације, интериоризацију исказа, док се у карактеризацији јунака служи изразитом интроспективношћу (Милић 2022: 80).

⁷ У српском реализму и модерни присутни су типично натуралистички елементи када се описује градска средина, која у Ранковићевом роману истиче „зверску природу хајдука“ (Садак 2001: 107).

зато скрива своје шаке – покрет у којем лежи осећање стида, недовољности, одбачености, које ће свој врхунац достићи касније и које ће пробудити жељу за осветом.

Иако се првобитно устеже и присећа Станкине жртве, Ђурица се лако предаје порочном градском животу, те се прати његова веза са једном од проститутки из кафане. Као да топографија одређује и стил и наративну технику, па је слободније понашање јунака у граду праћено и делимично слободнијим приповедањем о том понашању (и даље се остаје на плану наговештаја, али су они за нијансу експлицитнији). Описује се како једна од девојака прилази Ђурици, ставља му руку слободно на раме, наслања се на њега. Све то сведочи о присности која између њих постоји и јасне су сексуалне алузије које из тога произлазе. Најпре поглед који му упућује је поглед пун „страсне жудње“, а такви су и Ђуричини додире – он јој мази руке, држи је за образе, милује јој косу. Са Станком није било дескрипције оваквих додиривања.

Обле беле руке, миришљава кожа и коса проститутке утичу на еротску природу описа у којем чула доминирају. Описи боје и чврстине, па и мириса коже упућују на тактилно, на осећаје додиривања. Посебан део посвећен је типичној за реализам антиномији село/град, која је овде приказана у контрастирању градска девојка / сеоска девојка. Почев од наизглед очигледног коментара у прилог градским девојкама које миришу, за разлику од сељанки које се осећају на зној, заправо се прави разлика између оних које се продају за новац, живе на рачун другог и продају сопствено тело насупрот онима које мукотрпним радом обезбеђују своју егзистенцију, у непрестаном давању и повиновању породици. Проституција која се овде описује лишена је сложених компоненти о којима пишу Жорж Батај (в. Батај 1980)⁸ и Камил Паља (в. Паља 2002)⁹ и има функцију представљања дубљег моралног посрнућа главног јунака с једне стране, и критику градске средине и градског живота с друге стране. Став приповедача, дакле, морално је обојен, чиме еротски потенцијал представљених догађаја остаје

⁸ Жорж Батај истиче да је у проституцији присутан „сакрални вид, забрањени вид сексуалне активности: читав проституткин живот био је заветован кршењу забране“ (Батај 1980: 151). Ово је, према Батају, једна врста проституције у којој је заправо стид могао да буде део унапред установљеног обреда (Исто: 151–152). Насупрот сакралној проституцији стоји ниска проституција, при чему њену нискост не одређује материјална размена јер она може бити присутна и у сакралној проституцији као део обреда, већ је ниска јер је одликује апсолутно срзавање људског бића и готово животињска равнодушност према забранама (Исто: 153–154).

⁹ Ова ауторка доноси занимљив приступ теми проституције у монографији *Сексуалне џерсоне*, истичући да проституција није „само услужно занимање“, већ да она „сведочи о аморалној сексуалној борби за моћ, коју религија никада није могла да заустави“ (Паља 2002: 22).

скрајнут. Простор града постаје прилика за увођење посебних хронотопа попут кафана, као и за приказивање проституције и разврата, што није било могуће представити у сеоској средини. Ранковићев Београд као еротски амбијент се у том смислу ослања на типично представљање београдске средине као места неморала и у делима других писаца Ранковићева доба.

3. Школа

Док је у *Горском цару* предео еротских сусрета везан или за природу (гору) или градску средину, у *Сеоској учитељици*, поред величанствених описа природе, највише еродогађаја одиграва се у – школи. Много више од образовно-васпитне институције у којој учитељ и учитељица обављају своје послове и дужности, преносећи знања млађим генерацијама, овај простор постаје и место сусрета између јунака, место у којем једно другом помажу, у којем се сукобљавају, или у којем доживљавају индивидуалне унутрашње ломове.

Школа постаје и посебно концептуализован еротски простор за различите јунаке у различитим ситуацијама. За Љубицу најпре школа постаје простор у којем је писар Пера посећује и заводи, и у којем долази и до првог сексуалног односа између њих двоје. То је и простор у којем Љубица губи невиност – нигде у роману то није непосредно исказано, али пред самоубиство, када размишља како ће се предати Богосаву (као исплату за наручено убиство), Љубица не може да поднесе чињеницу да ће јој он бити четврти мушкарац, те стога можемо закључити да јој је Пера био први (пре њега спомиње се само студентска љубав са извесним Драгутином). Са овом чињеницом може се повезати Љубичино оклевање пред одлазак у школу, те уписивање сексуалних одлука у свакодневну делатност – одлазак на посао:

„Да ли да иде у школу?“... То је сад фаталан корак, јер тамо ће бити *све* свршено. Може се и вратити. Зашто не!... Написаће Гојку да је болесна, и онда ништа... Нема ничега! Онда ће се и оно страшно, непознато, уклонити... Али истога часа она као у сну осети, да се тај фатални дан не може више избегавати, не знајући ни сама зашто... (ЦД, II, 233–234).

Улазак у школу је симболички моменат, кобни тренутак одлуке и предавања, а убрзо ће се тај простор заиста претворити у простор еротских сусрета са Пером, који ће у јунакињи (осим ужаса) будити и задовољство. Школа је за Љубицу и простор разоткривања и срамоте, простор који је изненада угрожен, нападнут од стране Перине жене. Након овог догађаја

школа постаје и простор немира, простор стида, простор у којем је главна јунакиња романа посматрана, простор у којем нервозно хода, пати и плаче.

За Гојка школа је свето место које су Љубица и Пера укаљали, те је отуд за њега то место бола – у његовим мислима, у једном необичном и изврсно исприповеданом виртуелном наративу Гојко замишља како се то место бола преображава у место у којем он дели правду и из којег избацује Перу:

Ти ли се нађе, црвенкапићу, да дешчастиш ово свето место, у које ниси достојан ни да уђеш! узвикнем му ја, а Љубица дрхће, дрхће... па ми приђе и моли да је изведем из школе, а ја се тек онда наљутим, па скочим онемо на леђа... па гази, гази, удри штиклем у главу, туци, гњави (Исто: 236).

С друге стране иста школа ће за Гојка постати и простор блаженства и еротског узбуђења у којем Љубици изјављује љубав, проси је и између њих долази до првог пољупца и првих загрљаја. У истом том тренутку, школа ће се за Љубицу преобразити у симбол општег утамничења и осуђености на несрећу у браку са Гојком. Након венчања са Гојком, еротски сусрети напрасно ће се изместити из простора школе у просторе кућа у којима се љубавници састају или пак у природу (Ђокићева њива).

Простор школе, учионице и ходници представљају део реалистичке тенденције да се што верније представе реалије типичних јунака – у школама учитељи предају, међутим, овај простор у Ранковићевом роману задобија и метафоричку функцију, у чему се такође огледа заокрет ка модерности. Простор који с једне стране треба да служи стицању образовања, али и развијању социјалних вештина парадоксално за главне јунаке романа постаје простор моралног пада, љубавно-еротских разочарења и све дубљег отуђивања.

4. Дом: љубавно гнездо

Простори у којима јунаци обитавају, раде, живе уско су повезани и са њиховим еротским енергијама. Улога куће и предмета за формирање (еротских) идентитета јунака у Ранковићевој прози још увек није изражена у оноликој мери као што ће то бити случај у прози српске модерне (нпр. у делима Борисава Станковића). Ипак, простор куће значајан је за карактеризацију јунака и типова еротских односа у роману *Сеоска учишћељица*. Тако је неуредност, алкавост, прљавштина Гојкове самачке собе повезана са неуредношћу његовог лика и осећањем гађења и одбојности које према њему Љубица развија. Иако након њиховог венчања она тај простор сређује,

чисти, улепшава, право „љубавно гнездо“ биће тек њена кућа са Влајком. У складу са тим, када сазна да је Влајко довео своју љубавницу у простор њиховог дома, у Љубици ће се пробудити осветнички нагон који ће се убрзо преобразити у аутодеструкцију. Када је у њен простор, у „гнездо“ које је припремала пуна љубавног полета и снова о идиличном породичном животу, доведена љубавница укаљана су и сва светла Љубичина сећања. За Ранковићеву јунакињу то представља ултимативну издају. О концепту куће (дома) као гнезда писао је Гастон Башлар у монографији *Поеџика ѝростіора*. У кућу-гнездо човек се константно враћа: „Тај знак *враћања* обележава бескрајна сањарења, јер се људска враћања врше по великом ритму људског живота, ритму који прескаче године, који се помоћу сна бори против свих одсутности. Над здруженим сликама гнезда и куће одјекује једна интимна компонента верности“ (Башлар 2005: 105). Поред тога, наставља Башлар, гнездо се гради сопственим телом, а у Ранковићевом роману заиста се каже да је Љубичино гнездо изграђено тешком муком и то је мисао преломљена кроз свест јунакиње, представља одраз њеног доживљаја. Притом, Башлар указује на још једну значајну компоненту куће-гнезда – она је за човека одраз поверења у свет (Исто: 108). Ранковићева јунакиња не може да се помири са деструкцијом сопственог гнезда, она се тиме суочава са заувек изгубљеним поверењем у свет. У њој се поново буди бес, па она нуди сопствено тело (при чему до изражаја долази објектификација њеног бића) као исплату за Влајково убиство, без размишљања о томе каквог би ефекта то имало на њену већ дубоко опустошену душу. На крају, помисао о Влајковом убиству и о исплати дуга Богосаву коначно је наводи на самоубиство. И док су у литератури присутна тумачења Љубичиног суицида као „акта бекства“ (Величковић 2001: 131), склонији смо тумачењу последњег поступка сеоске учитељице као коначног израза очајања које је досегло своју тачку издржљивости. Коначно рушење идеала долази са разоткривањем сопствених заблуда о љубави и тај судар са границама сопствене личности трагичан је и изразито модеран. Чин се притом одиграва у тој истој кући, па и оно што је љубавно гнездо, некадашњи простор ероса и љубави преобразиће се у простор смрти и умирања.

5. Манастир

Без обзира на различите судове о уметничкој вредности и приповедачкој уверљивости последњег, постухумно објављеног, Ранковићевог романа, готови сви проучаваоци његовог дела слажу се да је опис живота у

манастиру једно од уметнички највреднијих страница *Порушених идеала*. Пратећи развојни пут главног јунака од детињства до његовог доласка у манастир, Ранковићев приповедач еротику често преплиће са комиком (в. Козић 2024), а хумор постаје пишчев алат за нескривено приповедање о еротским догађајима. Тип ероса, међутим, није карневалски, а приповедачки став је морализаторски, тако да комика често прелази у сатиру.

Представе манастирске средине показују се управо као сурове сатире, критике манастирског живота. На тематско-мотивском плану очигледна је повезаност са Матавуљевим романом *Бакоња фра Брне*, али код Ранковића је присутна трагична слика, насупрот виталистичком Матавуљевом хумору (уп. Величковић 2001: 184). Разочарења са којима се у Ранковићевом роману Љубомир суочава су вишеструка – пожудне и похотне сцене, неумерено уживање у пићу и храни, финансијски интерес, грамзивост, себичност, осећање свеопштег бесмисла (игуман Сава). Све са чиме се Љубомир у манастиру сусреће далеко је од постулата хришћанске вере, Љубомирове (идеализоване) представе о манастирском животу и његових личних стремљења, а у рушењу његових идеала значајну улогу има управо ерос. Наизглед парадоксално, искушења и додири са женским светом повећавају се након што Љубомир започне живот у манастиру. У манастиру се упознаје са Маријом (тетком) и сазнаје да она има улогу домаћице, а затим ту су и бројне приче ђака, будућих калуђера о еротским авантурама и подвизима, које ће дочекати и младог калуђера Леонтија. Чини се да је манастир понајмање простор у којем се моли и посвећује Богу, а много више простор у којем се једе, пије, шали, простор у којем у слободном љубавничком односу живе игуман Сава и Марија, а касније Леонтије и Јованка – те чињенице постају јавна тајна и не само то, већ и неопходност за одржавање реда у манастиру. Иако Леонтије постепено прихвата поредак ствари у манастирском животу, он ипак одлучује да остане веран својој чедности, те рушење тог последњег идеала одредиће превасходно трагичан тон романа који је наговештен и насловом.

Проучавајући однос између ероса и простора у Ранковићевим романима до изражаја долази велика миметичка просторна разноврсност, али еротско садејство простора и јунака изостаје. Реч је углавном о позадинском амбијенту – то није простор који подстиче еротску енергију јунака, нити је то простор који се пуни еросом, на који се еротска енергија прелива – више је реч о сценографији за испољавање одређеног еротског концепта, нпр.: романтичарска љубав у природи, проституција у граду, сатирич-

но-иронична представа ероса у манастиру итд. Простор је представљен као уверљив и типични конструкт реалности, при чему предност није дата емотивним, еротским световима јунака, већ широј слици и смислу романа. На овај начин, иако се приближава прози српске модерне, иако су приметни вишеструки знаци дезинтеграције реализма, када је реч о еротолошкој концепцији простора, Светолик Ранковић ипак остаје у оквирима претежно реалистичке поетике.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Извори

Ranković b. g.: Svetolik Ranković. *Celokupna dela*, knj. I–III. Beograd: Izdavačko preduzeće „Narodna prosveta“. [orig.] Светолик Ранковић. *Целокупна дела*, књ. I–III. Београд: Издавачко предузеће „Народна просвета“.

Литература

- Babović 1976: Milosav Babović. „Svetolik Ranković i ruski realistički roman“. *Književna istorija*, VIII, 31, 399–418. [orig.] Милосав Бадовић. „Светолик Ранковић и руски реалистички роман“. *Књижевна историја*, VIII, 31, 399–418.
- Bajac 2016: Ljiljana Bajac. *Motiv otuđenosti u romanu srpske moderne: kraj 19. i početak 20. veka*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu. [orig.] Љиљана Бајац. *Мотив отуђености у роману српске модерне: крај 19. и почетак 20. века*. Докторска дисертација. Нови Сад: Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду.
- Bataj 1980: Žorž Bataj. *Erotizam*, Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod.
- Bašlar 2005: Gaston Bašlar. *Poetika prostora*, prev. Frida Filipović. Čačak: Gradac.
- Bošković 2021: Dragan Bošković. „Beograd: geokulturno i naratourbолошко središte moderne srpske književnosti“. U: Lidija Delić i Snežana Samardžija (ur.), *Kule i gradovi*. Beograd: Udruženje folklorista Srbije – Balkanološki institut SANU, 495–514. [orig.] Драган Бошковић. „Београд: геокултурно и наратоурболошко средиште модерне српске књижевности“. У: Лидија Делић и Снежана Самарџија (ур.), *Куле и градови*. Београд: Удружење фолклориста Србије – Балканолошки институт САНУ, 495–514.
- Veličković 2001: Staniša Veličković. *Umetnička proza Svetolika Rankovića*. Niš: Filozofski fakultet Univerziteta u Nišu. [orig.] Станиша Величковић. *Уметничка проза Светолика Ранковића*. Ниш: Филозофски факултет Универзитета у Нишу.

- Vukićević 2003: Dragana Vukićević. *Ogledi o srpskom realizmu*. Kraljevo: Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“. [orig.] Драгана Вукићевић. *Огледи о српском реализму*. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“.
- Vukićević 2011: Dragana Vukićević. „Erotski kriptogrami“. U: *Anarhija teksta: ogledi o srpskoj književnosti 19. veka*. Beograd: Službeni glasnik, 25–46. [orig.] Драгана Вукићевић. „Еротски криптограми“. У: *Анархија текста: огледи о српској књижевности 19. века*. Београд: Службени гласник, 25–46.
- Vukićević, Ivanić 2007: Dragana Vukićević i Dušan Ivanić. *Ka poetici srpskog realizma*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. [orig.] Драгана Вукићевић и Душан Иванић. *Ка поезији српског реализма*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Vuletić, Mijailović 2005: Aleksandra Vuletić i Jasna Mijailović. *Između posela i balova: život u Srbiji u 19. veku*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva. [orig.] Александра Вулећић и Јасна Мијаиловић. *Између ђосела и балова: животи у Србији у 19. веку*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Živković 1994: Dragiša Živković. „Dezintegracija realizma u srpskoj književnosti s kraja XIX veka“. U: *Evropski okviri srpske književnosti*, knj. 5. Beograd: Prosveta, 170–180. [orig.] Драгиша Живковић. „Дезинтеграција реализма у српској књижевности с краја XIX века“. У: *Европски оквири српске књижевности*, књ. 5. Београд: Просвета, 170–180.
- Ivanić 1996: Dušan Ivanić. *Srpski realizam*. Novi Sad: Matica srpska. [orig.] Душан Иванић. *Српски реализам*. Нови Сад: Матица српска.
- Kozić 2024: Ana Kozić. „Komika i erotika u romanu Porušeni ideali Svetolika Rankovića“. U: Boško Suvajdžić (ur.), 53. *naučni sastanak slavista u Vukove dane, Beograd – Novi Sad – Tršić, 13–17. 9. 2023. 2, Humor i satira u srpskoj književnosti*. Beograd: Filološki fakultet, Međunarodni slavistički centar, 161–170. [orig.] Ана Козић. „Комика и еротика у роману *Порушени идеали* Светлика Ранковића“. У: Бошко Сувајџић (ур.), 53. *научни састај слависта у Вукове дане, Београд – Нови Сад – Тршић, 13–17. 9. 2023. 2, Хумор и сатира у српској књижевности*. Београд: Филолошки факултет, Међународни славистички центар, 161–170.
- Milić 2022: Jelena Milić. „Više od grada: Beograd u srpskoj realističkoj prozi“. U: Dragan Bošković i Časlav Nikolić (ur.), *Srpski jezik, književnost, umetnost: zbornik radova sa XVI međunarodnog naučnog skupa održanog na Filološko-umetničkom fakultetu u Kragujevcu* (29–30. X 2021), knj. 2, *Roman i grad: 50 godina „Romana o Londonu“, 100 godina „Uliksa“*. Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 71–86. [orig.] Јелена Милић. „Више од града: Београд у српској реалистичкој прози“. У: Драган Бошковић и Часлав Николић (ур.), *Српски језик, књижевност, уметност: зборник радова са XVI међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу* (29–30. X 2021), књ. 2, *Роман и град: 50 година „Романа о Лондону“, 100 година „Уликса“*. Крагујевац:

- Филолошко-уметнички факултет, 71–86.
- Milosavljević Milić 2001: Snežana Milosavljević Milić. *Okvirni oblici u srpskom realističkom romanu*. Beograd: Čigoja štampa. [orig.] Снежана Милосављевић Милић. *Оквирни облици у српском реалистичком роману*. Београд: Чигоја штампа.
- Milosavljević Milić 2013: Snežana Milosavljević Milić. „Patnički triptih – junakinje srpskog realističkog romana“. U: *Figure čitanja*. Beograd: Službeni glasnik, 53–76. [orig.] Снежана Милосављевић Милић. „Патнички триптих – јунакиње српског реалистичког романа“. У: *Фигуре чињања*. Београд: Службени гласник, 53–76.
- Palja 2002: Kamil Palja. *Seksualne persone: umetnost i dekadencija od Nefertiti do Emili Dickinson*. Beograd: Zepter Book World.
- Pandurević 2020: Jelenka Pandurević. *Folklorni erotikon. Erotika i poetika srpskih narodnih pjesama*. Višegrad: Andrićev institut. [orig.] Јеленка Пандуревић. *Фолклорни еротикон. Еројика и њоејика српских народних њјесамa*. Вишеград: Андрићев институт.
- Pejčić 2014: Aleksandar Pejčić. „Metonimije urbanog sveta: pripovetke Svetolika Rankovića“. U: Bojana Dimitrijević (ur.), *Svet u književnosti – književnost u svetu. Nauka i savremeni Univerzitet 1*. Niš: Filozofski fakultet, 73–86. [orig.] Александар Пејчић. „Метонимије урбаног света: приповетке Светолика Ранковића“. У: Бојана Димитријевић (ур.), *Свет у књижевности – књижевност у свету. Наука и савремени Универзитет 1*. Ниш: Филозофски факултет, 73–86.
- Pantović 2017: Katarina Pantović. „Психолошки и наратолошки аспекти мотива сувишне жене у romanima Seoska učiteljica i Nečista krv Borisava Stankovića“. *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, god. 7, br. 7, 255–273. [orig.] Катарина Пантовић. „Психолошки и наратолошки аспекти мотива сувишне жене у романима Сеоска учитељица и Нечиста крв Борисава Станковића“. *Zbornik za jezike i književnosti Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, god. 7, br. 7, 255–273.
- Sadžak 2001: Mladenko Sadžak. *Naturalistički narativni modeli u srpskoj prozi između realizma i moderne*. Beograd: Čigoja štampa. [orig.] Младенко Саџак. *Најнатуралистички наративни модели у српској прози између реализма и модерне*. Београд: Чигоја штампа.
- Stojanović 2007: Olga Stojanović. „Funkcija ljubavi u okviru naturalističke poetike determinizma Svetolika Rankovića“. U: Robert Hodel (Hrsg.), *Darstellung der Liebe in bosnischer, kroatischer und serbischer Literatur. Von der Renaissance ins 21. Jahrhundert = Prikazi ljubavi u bosanskoj, hrvatskoj i srpskoj književnosti. Od renesanse do danas*. Slavische Literaturen, 38. Peter Lang: Berlin, 121–132, 145–157.
- Stojanović Pantović 2011: Bojana Stojanović Pantović. „Topos bovarizma u južnoslovenskim književnostima na prelazu iz realizma u modernističku epohu“. U:

Rasponi modernizma: uporedna čitanja srpske književnosti. Novi Sad: Akadem-ska knjiga, 60–74. [orig.] Бојана Стојановић Пантовић. „Топос боваризма у јужнословенским књижевностима на прелазу из реализма у модернистичку епоху“. У: *Распони модернизма: ујоредна чићања српске књижевности*. Нови Сад: Академска књига, 60–74.

Ana Kozić

SPACE AS AN EROTIC AMBIENCE IN THE NOVELS BY SVETOLIK RANKOVIĆ

Summary: The paper studies the conceptualization of erotic space in the novels *Gorski car*, *Seoska učiteljica*, and *Porušeni ideali* by Svetolik Ranković. Special attention is paid to the distinction of different types of spaces – intimate (houses, homes) and public (schools, monasteries, taverns, mountains), and to monitoring their transformation into an erotic environment in which lovers meet, seduce each other, declare their love, have sexual relations, etc. On this occasion, we will also point out Ranković's narrative techniques, which correspond with the disintegration of Serbian realism at the end of the 19th century, thus announcing new narratives and meaningful concepts in Serbian prose of the 20th century.

Keywords: Svetolik Ranković, novel, poetics of space, erotology, eros

Примљено 13. 10. 2024 / Прихваћено 13. 12. 2024.

Издавач / Publisher

Научно удружење за развој српских студија (НУРСС), Нови Сад /
Association for the Development of Serbian Studies, Novi Sad

Лектура и коректура / Proofreading

Јованка Алимпић Вујичић / Jovanka Alimpić Vujičić

Припрема за штампу / Formatting

Татјана Цавнић / Tatjana Cavić

Корице / Cover Design

Ненад Свилар / Nenad Svilar

Штампа / Print

НС МАЛА КЊИГА ПЛУС, Нови Сад / NS MALA KNJIGA PLUS, Novi Sad

Тираж / Print Run

300 примерака / 300 copies

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

811.163.41

821.163.41

SERBIAN Studies Research / главни уредник Борис Булатовић. – Год.
1, бр. 1 (2010)- . - Нови Сад : Научно удружење за развој српских студија,
2011- . – 25 cm

Годишње. – Текст на разним језицима. – Резимеи на срп. и енгл. језику.

ISSN 2217-5210

COBISS.SR-ID 262351623